Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

UDK 811.163.6'374.82=112.2:355.351
Tomo Korošec
Fakulteta za družbene vede v Ljubljani

SLOVENSKO-NEMŠKA TERMINOLOŠKA ZBIRKA IZ AVSTRIJE

Članek je poročilo o dveh slovensko-nemških slovarjih z vojaškim izrazjem, tj. *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Wehrrecht und Innerer Dienst)* in *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Infanterie)*. Knjigi sta izšli na Dunaju s sodelovanjem izobraževalnih ustanov avstrijske in slovenske vojske l. 2003 in 2005. Ocene zadevajo bolj slovarskotehnični kakor vidik slovensko-nemških ustreznic.

The article is a survey of two Slovene-German dictionaries of military terminology, i.e., *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Wehrrecht und Innerer Dienst)* and *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Infanterie).* The books were published in Vienna and are the result of collaboration between Austrian and Slovene military schools in 2003 and 2005. The evaluation is more concerned with lexicographic-technical aspect than with the aspect of Slovene-German correspondences.

Ključne besede: slovensko-nemški slovarji, vojaško izrazje, dvojezičnost, geselski članki

Key words: Slovene-German dictionary, military terminology, bilingualism, dictionary entries

V prejšnjem stoletju smo iz avstrijske slovenistike dobili vredni deli, ki nam lajšata raziskave in vpogled v jezikovo starino. Že leta 1983, ko so bile računalniške obdelave jezikovnega gradiva pri nas še redke, je Gerhard Neweklowsky v Celovcu izdal konkordance, indeksni in pogostnostni seznam besedja iz Trubarjevega Katekizma 1550, leta 1999 pa smo od Ludwiga Karničarja iz Gradca dobili (tudi s pomočjo računalniškega programa) obrnjeni sloviti Gutsmanov nemško-slovenski slovar iz l. 1789. Ustvarjalni trud celovške in graške slavistike smo sprejeli s hvaležno dobrodošlico in kot prispevek, ki je odpomogel domačim prizadevanjem ter blažil občutke o sorazmernem zamudništvu v slovenski slovenistiki. Vsega res tudi zdaj še nismo nadomestili, a odslej bo za zamudništvo – namesto izgovorov – tudi zmeraj teže najti opravičila.

V začetku tega stoletja pa nas je z Dunaja razveselila knjižna novost, ki jo prav tako sprejemamo z dobrodošlico. Prinaša namreč obsežno gradivo o slovenskem vojaškem jeziku, natančneje, o *sodobnem* slovenskem vojaškem izrazju in njegovih (avstrijsko) nemških ustreznicah. Dvojezičnost strokovnega izrazja v vojstvu je zdaj dobila novo kakovost: obravnava se s sodelovanjem izobraževalnih institucij dveh vojsk, avstrijske in slovenske.

Gradivo je slovarsko urejena zbirka v dveh zvezkih, vsakem s posebnega strokovnega področja. To sta *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Wehrrecht und Innerer Dienst)* in *Militärwörtebuch, Slowenisch-Deutsch (Infanterie).* Prvi zvezek (179 dvostolpčnih strani) nosi letnico 2003, drugi (215 str.) pa 2005, oba seveda vsaka s

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

slovenskim delom naslovnice: *Vojaški slovar, Slovensko-Nemški (Vojaško pravo in Notranja služba)* ter *Vojaški slovar, Slovensko-Nemško (Pehota)*.[1]

Avtorstvo je pripisano dvema uredniškima odboroma. Za nemški del sta to dr. Johann Pečnik in Alexander Černut (in drugi), slovenskega pa sestavljajo profesorice Tadeja Hafner, Darja Brinc, Tamara Derman-Zadravec, Nataša Simonovič in štabni vodnik Štefan Tomanovič iz Centra vojaških šol ter Šole za tuje jezike pri Slovenski vojski.

Čeprav so prvotni vzgibi za zbiranje, urejanje in prevajanje slovenskega (in hrvatskega) gradiva starejši in vključujejo zanimanje avstrijskih vojaških analitskih služb za vojaškostrokovne zadeve v publicistiki na drugi strani južne avstrijske meje, pri jugoslovanski sosedi, pa je usmeritev dela v pričujoča dva zvezka zasluga vztrajnega prizadevanja prvega avtorja Pečnika, kakor tudi nadaljevanje projekta ter – v poosamosvojitvenem obdobju, seveda – pritegnitev sodelavcev s strani slovenske vojske. Bolj ali manj posrečeno je ugibanje o tem, koliko vzora si je Pečnik vzel od Andreja Komela pl. Sočebrana, avtorja prve slovenske knjige z vojaško vsebino in prvim dvojezičnim vojaškim slovarjem, nekatere simpatične primerjave pa vzdržijo: Pečnik je koroški Slovenec iz Celovca, poklicni vojak z visokim činom polkovnika in doktor znanosti, za svoje, sprva zasebno jezikoslovno delo pa si je pridobil naklonjenost in zaupanje svojih vojaških oblasti.[2] Tudi Komel je bil vse aktivno življenje poklicni vojak v avstrijski oz. avstro-ogrski vojski, častni major in odlikovanec, v Celovcu pa so – v samozaložbi – izšle skoraj vse njegove slovenske knjige z vojaško vsebino, 22 izdaj, če izvzamemo zadnjo ljubljansko (1891) in en prevod v češčino.[3]

Tako je že zaradi glavnega avtorja zadosti dobrih razlogov, da oba zvezka predstavimo z izbranimi zgledi; glavni razlog pa je nakazan v predgovorih k posameznima zvezkoma, kjer je napovedano nadaljevanje dela za »Splošni vojaški slovar«. Glede na tako ambiciozno zastavljeni načrt pa je zdaj še čas, da se pogleda, ali bi se tu in tam dalo kaj očitanega izboljšati, predvsem v slovenščini (1), a tudi v nemščini (2).

1 Slovenščina

1.1 Predgovor

V obeh zvezkih je spremna enota z naslovom *Predgovor in navodila za uporabo* z razdelki: *Nastanek, Cilji, Načela za nastajanje slovarja, Okrajšave, kratice in orientacijski znaki, Napotki za uporabo slovarja, Uredniški odbor in Sklepne besede* (= zahvale).

---

[1] Za odpravo pravopisnih napak v slovenskem delu naslova na zunanji in notranji naslovnici obeh zvezkov bi moralo poskrbeti slovensko uredništvo.

[2] Poudarjeno slovesna predstavitev drugega zvezka je bila na Dunaju decembra 2005 v dvorani Deželne obrambne akademije, predstojnik Jezikovnega inštituta Avstrijske zvezne vojske brigadir mag. Horst Walther pa je v govoru pomen sodelovanja na terminološkem področju povzdignil v sfero obče kulture.

[3] Prva knjiga je imela naslov:*Poljna služba, raztreseni red, nova puška in slovensko-nemški in nemško-slovenski slovarček (S 4 podobami).* Spisal in založil Andrej Komel, c. kr. nadporočnik pri 7. peš-polku baronu Maroičiću. Celovec. Tisk družbe sv. Mohorja 1872. Tudi Komel si je za knjižno delo v vojaškem izobraževanju pridobil priznanj in pohvale, npr. od nadvojvode Albrechta in vojnega ministra barona Kuhna.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

V prvem razdelku so našteta besedila, računalniško izpisana in obdelana kot izrazijsko gradivo. To so naslednji viri: Zakon o obrambi, Pravila službe v slovenski vojski, Pravilnik o uniformah Slovenske vojske, Uredba o napredovanju v čine (v MWB1) in Pehotna (gorska, motorizirana) četa – vod ter Taktični priročnik za bojevanje (v MWB2). Tega izpisovanja v domačem jezikoslovju nismo opravili[4] in to je tudi prva dragocena pridobitev: v obeh zvezkih je slovarsko prikazano samo tisto gradivo, ki ga izpričuje aktualna jezikovna praksa. Takšno gradivo je seveda prvi pogoj, ki mora biti izpolnjen za nadaljnje terminološko delo, katerega rezultat je (praviloma enojezični) terminološki slovar. Posnetek stanja v jezikovni rabi (tako pomemben za spoznavanje uzusa pri delu za splošni slovar) je za terminološko presojo nezadosten, saj raba lahko izkazuje za terminologijo neprimerne prvine, zato šele posebna terminološka obdelava ustvari podlago za najbolj elegantnega izmed načinov dela z jezikom, za *terminološki dogovor*. Z drugimi besedami, znanstveno ali strokovno besedilo je sporočanje o predmetnem ali pojmovnem svetu stroke (ali določenega izseka iz nje), terminološka presoja pa za sporočanjsko uspešnost zajema samo poimenovalni vidik in referenčna razmerja poimenovalnih enot k prvinam predmetnosti tako, da v presojo vključuje jezikovnokulturni, jezikovnosistemski (npr. besedotvorni, besednozvezni itd.) vidik, predvsem pa razpoznava poimenovalne potrebe posamezne stroke ali vede. To pa pomeni, da oblikuje izrazijski sistem razmerij med jezikovnimi znaki in pojmi; iz gradiva, ki ga prinese izpisovanje iz strokovnih besedil, izloči kaj nepotrebnega (npr. odvečno sopomenskost), a tudi spozna, da v gradivu določena poimenovanja za obstoječe pojme manjkajo. Zato jih v poimenovalni sistem vključi iz obstoječega strokovnega izrazja, terminologizira splošne izraze in seveda tvori nove. MWB si ni – povsem upravičeno – zastavil nobenega izmed teh terminoloških opravil, saj je usmerjen k dvojezičnosti, se pravi, k drugojezični ponovitvi tega, kar je prinesel izpis izbranega slovenskega gradiva. Tako imamo v MWB1 izraz *koriščenje* (z vprašljivo nem. ustreznico *Inanspruchnahme*), zastarelo besedo *nagrajevati* (*belohnen*),[5] po drugi strani pa so docela izpuščene enote pojmovnih sistemov, ker jih v vsebini taktičnega priročnika pač ni bilo, npr. poleg obstoječih *izmik*, *odmik* in *umik*, še (v sistemu obstoječi, a tukaj manjkajoči) *premik*, ki bi povrhu tega še opozoril na zveze *iz premika*, *v premiku*, se pravi, na v seznam nevključene predloge kot gradnike poimenovalnih besednih zvez za prikaz razlik med

[4] V dopolnilnem gradivu za pripravljani štirijezični vojaški slovar, tj. v t. i. korpusu »Grizold«, smo zajeli iz vojaškostrokovnih (publicističnih) besedil, ki so izšla nekako do leta 1995, se pravi, do zaključka (takrat še ročnega) izpisovanja za Vojaški slovar 2002, ne pa tudi besedil, na katerih gradivu sta zasnovana obravnavana dva zvezka (nadalje MWB 1 in MWB 2). Prav to je Pečnikova ekipa v nekem smislu naredila »za nas in namesto nas«.

[5] Posebo vprašanje so tu izrazi, ki jih MWB prinaša, ker je pač izpisoval obstoječa slovenska vojaška besedila, imamo pa jih (tudi v Vojaškem slovarju 2002) kot dediščino vzhodnega pojmovnega sveta vojske (pri nas iz srbohrvaščine, tam pa iz ruščine). Tako ima MWB1 (ne pa v MWB2) pri geslu **sila** zvezo *živa sila* (edninsko), nasproti *oborožene sile* (množinsko). Pri geslu *živ* ima MWB2 zvezo *delovati po živi sili* zgolj »prevedeno«, tj. *auf die Soldaten wirken*, v MWB1 pa pri geslu **sila** zvezo *živa sil*a prevaja z *Mannschaft.* Obe nem. ustreznici sta zgolj sobesedilni prevod, s katerim nemški uporabnik ne more biti v vsakem primeru zadovoljen. Resnici na ljubo, tudi sodobni terminološki pretres bo najbrž v zadregi, ali ohraniti zvezo *živa sila* kot neke vrste »skupno ime« za pomena, ki ju zajemata nem. *Soldat* oz. *Mannschaft* in drugi. Zahodni in natovski pojmovni sistem tega pogleda ne vsebujeta.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

npr. *na udaru, pod (artilerijskim) udarom*, ali za poduk nemškemu uporabniku o tem, kateremu slovenskemu predlogu v takih zvezah ustreza bodisi nem. *auf* bodisi *an*.

1.2 Geselska glava in slovnični podatki v zaglavju

MWB ima poglavje *Napotki za uporabo slovarja* v obeh zvezkih identično. Trinajst pojasnil k zgledom iz vzorčnih slovarskih člankov se zdi občutno premalo, za nemškega uporabnika še posebej. Tako iz podčrtanega **a** v besedi poviševati izve, da to pomeni mesto naglasa (*Akzentstelle*, v slovenski različici samo *naglas*), podatkov o kvaliteti in kvantiteti slovenskega naglasa pa ni. Povrhu vsega niti zaznambe mest niso dosledne, manjkajo npr. pri geslih *mraz*, *mreža, možnost* itd. Tu že moramo očitati glavnemu avtorju Pečniku, ki mu je slovenščina vendar materni jezik, da s pomanjkljivo informacijo pušča nemškega uporabnika brez vedenja o tej značilnosti slovenskega jezika, če ga že ne docela zavaja s podatkom o (kakor nekem eksotičnem) jeziku, ki naglašuje ***vr**h* in ***vr**sta*, **mr**tev ipd. Sicer pa bi odgovornost za te podatke prav lahko prevzelo slovensko uredništvo, se pravi, tudi za napake, npr. uničiti .

1.3 Iz preskopega navodila uporabnik izve, da je zgled ~ *v vojaški čin* leksikalna enota. To znotraj geselskega članka **poviš|ati** pomeni branje celotne geselske besede *povišati*, torej *povišati v vojaški čin,* ne pa, da tilda (~) v vseh drugih branjih, razen v tem, vzorčnem, nadomešča samo branje dela besede **levo** od pokončnice (MWB ta znak v predgovoru imenuje *rezaj*), pri geslu **posto|pek** torej zmeraj le *taktični ~pek (= taktični postopek)*, in ker je samostalnik *postopek* pravilno opremljen z obliko za rodilnik z divizom *-pka,* se bere *uvedba ~pka* kot *uvedba postopka*. Ta docela nerodna slovarska tehnika krajšanja dejansko ni gospodarna, saj 36 skrajšav ~pek in ~pka samo pri vseh zvezah gesla *postopek* namesto *p.* in *-a* (kar je ustaljena slovarska tehnika in jo more poznati tudi nemški uporabnik) zapravi 72 grafemskih mest, tj. vsaj štiri vrstice tukajšnjega stolpca. Hkrati pa je do bralca neprijazen, saj v danem napotku ni podatka o tem, da se rodilniški -a ob tildi bere kot ta, rodilniški **a**, npr. **postroj** -a: *pregled ~a* (= pregled postroja). Tudi če je to tehniko izsilila računalniška obdelava gradiva, bi bilo bolje, da se v napovedanem končnem izdelku program ustrezno predela.

1.4 O pregibnosti slovenskih besed dobi uporabnik v Napotkih za uporabo slovarja dva podatka: pri glagolih za 1. os. ed, tj. *povišati -am*, pri samostalniku pa obliko za rodilnik, *povratek -tka*, pri čemer sta *-am* in *-tka* razpoznana kot *spregatveni* in *sklanjatveni vzorec* (Konjugationsmuster in Deklinationsmuster), vendar pri zgledu *povprečen -čna -čno* (bolje: *-čna -o*) ostane (zlasti nemški) uporabnik brez podatka o tem, za katere vrste »vzorec« gre tu.

Navajanje vidskih parov je seveda koristno predvsem za nemškega uporabnika, vendar se postavlja vprašanje gospodarnosti, ali je pri geslih tipa **povišati** ob slovničnem kvalifikatorju (grammatikalischer Qualifikator) dov. potrebno navajanje vidskega para (Aspektpaar) (*poviševati*) in enako pri **poviševati** nedov. (*povišati*), ko pa imata obe vidski možnosti samostojna gesla. Geselski članki so spričo izčrpnega navajanja glagolskih poimenovalnih zvez, zlasti desne vezljivosti, vsaj pri geslu enega izmed

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

vidskih parov preveč obloženi, npr. pri geslih *podpirati* : *podpreti*, kjer je geslo v nedovršniku z zvezami sicer obilnejše od dovršniškega, vendar še zmeraj na račun ponovljenih zvez brez razlike v pomenih, npr. *podpirati, podpreti boj*; seveda je nujno paziti, da imata istopomenski zvezi na obneh mestih iste nemške ustreznice. Za vzorec naj bo tu prepogosta napaka: **postaviti**: *postaviti stražarje als Wachposten einstellen;* **postavljati**: *postavljati stražarja* pa *den Wachposten aufziehen.*

1.5 V kratkem predgovornem poglavju Načela za nastajanje slovarja imamo podatek, da je MWB iz besedil *»...zajel/i/ ustrezno besedišče, nosilce pomena, vključno s kolokacijami*.« Izraz *kolokacija*, ki se pri nas uveljavlja s korpusnim jezikoslovjem,[6] se v MWB uporablja za vse besedne zveze, torej ne samo za stalne zveze, ki so (vojaška) poimenovanja (leksemi), npr. *lažni napad*, amapk so posamične sestavine večbesednih poimenovalnih zvez, ki so seveda lahko ko-lokacije, saj se besedi v besedilu so-nahajata, ker je tako prinesla sobesedilna (sporočanjska) potreba, zveze same na sebi pa niso poimenovanja. Tako ima MWB2 pri geslu **omogočiti** naslednjo »kolokacijo«: *~ silam den Kräften ermöglichen*, ki je poimenovalno »prazna« tudi v nemščini, saj je ustrezničnі par **omogočiti** *ermöglichen* že dan na začetku geselskega članka in je večina ustreznic zajeta z *ermöglichen*, manjšina pa s *zulassen*[7]; *omogočiti silam* je samo sestavina poimenovalne zveze *omogočiti podporo silam druge črte die Unterstützung der Kräfte in der Tiefe ermöglichen*[8]. V VS 2002 so – za primer – pri geslu **omogočiti** le tri poimenovalne zveze: *o. napad, o. preboj, o umik*, kar je glede na 79 kolokacijskih navedb pri tem geslu v MWB2 sorazmerno skromno; ko bi slovar v fazi zbiranja gradiva imel v razvidu gradivo, kakršno je pozvel MWB, bi gotvo sprejel še zvezo *omogočiti prehod čez oviro(ovire)*, ob v VS navedeni zvezi *prehod čez ovire*.

Kako razumeti tako veliko razliko, tudi glede na eno samo zvezo v MWB1, kjer je pri istem geslu edino *omogočiti stalen* (!) *nadzor*? – V vojstvu je veliko število dejanj, stanj, dejavnosti, ki se po naravi *polemosa* (boja) bodisi omogočajo, omogočijo bodisi preprečujejo, preprečijo in se to mora zajeti na poimenovalni ravni zadevne stroke (kakor se v sadjarstvu *omogoča rast* in se *preprečuje delovanje zajedalcev*). Tako se *napad*, *preboj*, *umik* bodisi omogočijo (lastnim silam) bodisi preprečijo (sovražnim silam). Terminološki slovar iz gradiva preseje tisto, kar vidi kot potrebo poimenovalnega sistema stroke, ne pa vseh sobesedilnih »kolokacij«, v katerih se posamične poimenovalne enote znajdejo.

---

[6] In ga bo najbrž treba ohraniti za poimenovanje določenega zvezja besed, ki jih korpusni program na poglagi statističnih pojavitev naredi za kolokacije, ker v njih raziskovalno sledi določenemu sporočanjskemu cilju, npr. vezljivosti ipd., ki nima stalne, poimenovalne (leksemskozvezne) funkcije.

[7] Kar bi moralo biti predstavljeno v nizu nemških ustreznic, ki se – tako se da razbrati iz večinskih prikazov – nanašajo zgolj na slovensko geselsko besedo, ne pa na zveze. *Zulassen* bi tako moral biti v nizu pred *möglich machen* in glede na redkost v zvezah tudi pred *erlauben* (ki – mimogrede – tam mora biti v poševnem tisku).

[8] Védenje, da je ta zveza sestavina taktičnih pojmov *iz obrambe*, ne iz *napada*, je seveda zgolj vojaško-strokovno, in to se vidi v nem. *die Tiefe*; za nemškega uporabnika pa nastopi vprašanje ustreznicnega razmerja nasproti *rückwärtiger Verteidigungsberich*, ki je v MWB2 pri zvezah gesla **črta** predstavljen kot ustreznica slov. *obrambno območje druge črte*. Ujemanje ustreznic na dveh ali treh mestih dvo- in večebesednih poimenovanj je sploh precejšnja pomanjklivost nemškega seznama. Doslednost se doseže tako, da slovar »izpisuje samega sebe«.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

MWB je naredil prav to. Rezultat je bogat nabor sobesedilnih zvez, uporabnih zlasti na strani nemških ustreznic, in tega mu ni treba očitati. Slabost pa je, da ni naredil izbora iz tega in je geselske članke preveč obremenil z neinformativnim gradivom. Samo pri geslu **omogočiti** je izmed 79 kolokacijskih zvez 19 poimenovalno »praznih«. Ker je to splošna slabost MWB, naj bodo tukaj naštete kolokacije samo za vzorec: *omogočiti izdajanje die Ausgabe ermöglichen* (poleg širše zveze: *omogočiti izdajanje povelja die Befehlungausgabe ermöglichen), o. izkoriščanje* (*omogočiti izkoriščanje bojne zmogljivosti*)*, o. odpiranje (o. odpiranje ognja), o. organizacijo (o. organizacijo*[9] *bojevanja), o. organiziranje* (*o. organiziranje obrambe*), *o. pravočasno organiziranje*, *o. prihod* (*o. prikrit* (!) *prihod*), *o. razporeditev* (*o. razmaknjeno razporeditev*), *o. razvoj* (*o. razvoj enote*), *o. silam, o. silam druge črte* (*o. podporo silam druge črte*), *o. izvedbo* (*o. izvedbo naloge*), *o. uspešno izvedbo*, *o. uvajanje, o. uvajanje sil* (*o. uvajanje svežih sil*), *o. vstop* (*o. vstop v bo*j), *omogočiti zmogljivost* (brez poimenovalnega pomena: *die Leistung ermöglichen*)[10]. Še nekatere druge poimenovalno »prazne« kolokacije: *poklicati nasprotnika – den Feind aufrufen* (*poklicati nasprotnika k predaji – den Feind zu Übergabe aufrufen*, pri geslu **nasprotnik**, MWB2), *zadrževanje v kuhinji – Aufenhalt in der Küche* (pri gesli **kuhinja**, MWB1), *pustiti ključ – den Schlüssel hinterlegen* (pri geslu **ključ**, MWB1), *opraviti s kurirjem – per* (!) *Melder erledigen* (pri geslu **kurir**, MWB1), *mnenje župana – Meinung des Bürgermeisters* (pri geslu **župan**, MWB1). Tudi zvezi *koš za odpadke, namestiti koš* sta pravzaprav skupaj z geslom **koš** (MWB1) za vojaško izrazje nepotrebni, podobno pa tudi cela gesla **krajan**, **krajinski**, **kupon,** npr. *nevaljavni k., izpolniti k.* itd., ker tudi brez potrebe sledijo postavki iz Načel za nastajanje slovarja, da so »*dokumentirali vsa gesla*« in »*nosilce pomena*«. – Možnost skupinjenja zvez v pomene s številkami 1.,2. itd. je v MWB premalo uporabljena, vendar je rešitve, kakršna je pri geslu **kos** – 1. *der Stück*, 2. biti kos čemu – *fertig werden mit* v vojaškem slovarju enako nepotrebna kakor (pod tem geslom) napačna.

1.6 Slovnični kvalifikatorji in njihove kratice so nesporna sestavina slovarsko urejenih seznamov, prav tako večji ali manjši izbor iz simbolov (usmerjevalne, normativne puščice idr.) za doseganje slovarske gospodarnosti s prostorom. Ko pa gre za izrazijski slovar določene stroke, npr. vojaške, deluje kratica *voj.* za kvalifikator »vojska« nekako nerodno, saj se predpostavlja, da v seznamu vojaškega izrazja spadajo vse zveze s kvalifikatorjem *voj.*, ki ima pač strokovnoločevalno vlogo v slovarskih seznamih z besedami in zvezami iz *različnih* strok.

---

[9] Neločevanje med *organizacija* in *organiziranje* je treba pripisati slovenskim avtorjem strokovnega besedila.

[10] Ob vsaki zvezi, navedeni tukaj v oklepaju, je lahko tudi drugačna nemška ustreznica, ki za nemščino, ne pa tudi za slovenščino lahko napeljuje k drugačnemu pomenu, npr. *omogočiti izvedbo – die Durchführung ermöglichen*, *omogočiti izvedbo naloge – die Auftragsdurchf ührung zulassen*, vendar iz nemške ustreznice k *omogočiti izvedbo naloge* pri geslu **naloga**, namreč *die Auftragsdurchführung ermöglichen*, vidimo, da je enkrat *zulassen* in drugič *ermöglichen* samo navadna neenostnost, ne gre pa za morebitno razliko med tema nemškima glagoloma, ki bi jo enkrat zahteval samostalnik *Durchführung*, drugič pa za *izvedbo naloge* nemška besedotvorna možnost *Auftragsdurchf ührung* (= **die Durchführung des Auftrages*), če že možnost zloženke **Auftragserfillung* na tem mestu pustimo ob strani.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

Znano je, da je v pomenoslovni, posebej še poimenovalni teoriji, pomebno, katere sestavine iz vsebine pojma (kateri semem) je mogoče izbrati za širjenje pomenov ali sploh za pomenske prenose (in za katere vrste poimenovanj in v katerih strokah),[11] vendar so vse to najprej terminološki, ne slovaropisni opravki. V terminološkem slovarju se posledično kažejo v izbiri tipov slovarja, v tehniki podajanja in strukturi geselskih člankov (npr. navedbe pomenov, gnezda), zlasti pa v normativnih določilih (npr. z izločanjem žargonizmov).

Zato je v slovarskem seznamu, ki je izdelan z izpisi iz vojaškostrokovnih besedil in ima v naslovu zapisano »vojaškost«, treba pričakovati, da obstaja nekaj, kar se tudi v (slovenskem) vojaškem izrazoslovju imenuje *jopica* (ne pa kako drugače; to torej **je** informacija za uporabnika), da je neko drugo oblačilo, ki se imenuje *jopič*, in če ni nobene druge zveze (npr.**brezrokavna jopica*), je informativna naloga slovarja s tem izpolnjena. Za vojaško izrazje je na ravni dvojezičnosti smiselno le ustrezno razmerje *jopica – Feldpullover*, *jopič – Fliegerjacke*, ne pa kakor je v MWB1: **jopica** – *Strickjacke*; *voj. Feldpulover*; **jopič** – *Jacke*; *voj. Fliegerjacke*[12]. – Podobno še: **postlati** – *betten*; *voj. das Bett bauen.* – Kako po nepotrebnem zavajajoč je kvalifikator *voj.* na nemškem polu ustreznic, naj bo pokazano še na enem primeru. To je geslo **skupina** v obeh zvezkih:

MWB1: **skupina** – *die Gruppe*; *voj. – der Trupp;*

MWB2: **skupina** – *die Gruppe*; *voj. – der Trupp*; *enota – der Verband*;

Kako bereta te podatke nemški in slovenski uporabnik? Če je zamisel taka, da bo nemški uporabnik slovensko besedo *skupina* razen tu, v slovarju, našel zmeraj v zvezah (v MWB1 pri 18 zvezah, v MWB2 pa pri 32), v vseh z vojaškimi pomeni in pri vseh (razen v vsakem od zvezkov po enkrat) z nemško ustreznico *Gruppe*, potem je jasno, da gre v vseh zvezah za ustrezno razmerje *skupina – die Gruppe*. Ali to pomeni, da ima samo beseda *skupina*, brez zvez, (tudi) vojaški pomen *der Trupp* ? In slovenski uporabnik? Bo bral tako, da je nevojaška nemška ustreznica za besedo *skupina die Gruppe*, ko gre za vojaške pomene, pa *der Trupp*? Ali bo za to dobil potrdilo pri vseh zvezah z ustreznico *die Gruppe*? In ker ga očitno ne bo dobil, kaj ima potem od podatka, da je k slovenski besedi *skupina* nemška vojaška ustreznica *der Trupp*, če v geselskem članku ne dobi nobenega namiga o tem, kje velja to ustrezno razmerje. Nejasnost se pravzaprav nadaljuje, čeprav ni povezana s kvalifikatorjem *voj.*, namreč, kako se – glede na podatke levo od kavlifikatorja *voj*. in glede na to, da je pri geslu **enota** ustrezno razmerje *enota – der Verband* tam že dano – na tem mestu, pri geslu **skupina**, bere ustrezno razmerje *enota – der Verband?*

Čisto, teoretično neproblematično stališče je, da se v slovarju vojaških izrazov ne nakazujejo razmerja do splošnih pomenov in pomenov drugih strok. To je naloga

[11] Na ravni splošne teorije jezika npr., kako kateri jezik deluje v procesu poimenovanja, ali jemlje dvodelno onomaziološko strukturo ali metaforično pot plus onomaziološko strukturo. V sodobnosti npr. **grozd** kot prenos zgradbe plodu za način poslovnega organiziranja (tj. vsaka jagoda v grozdu, samostojno prirasla k skupnemu peclju), **mreža** kot prenos funcije (lova) ali oblike, tj. vozli, ki se z nitmi povezujejo z drugimi vozli, ali obojega (mreža šol, vohunska mreža).

[12] Čudno je, da izpis ni zajel zveze *neprebojni jopič*. Ta je del sodobne opreme vojaka. A tudi ko bi jo, kvalifikator *voj.* pri geslu **jopič** ne bi bil potreben.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

slovarja, ki prinaša splošno knjižno besedišče. Poleg slovničnih in normativnih določil so zlasti za nestrokovnjaka sprejemljivi (in se tudi pričakujejo) podatki o tem, na katero ožje področje znotraj vojaškega spada določen izraz, npr. podatki za rod vojske (letalstvo, mornarica), nemara še druge specialnosti, npr. tehnika, podrobneje pa le, če lahko pride do zamenjav med izrazi s podobnimi pomeni ali različnih rab v stičnih ali prekrivnih strokah, npr. med kemijo, biologijo, medicino. Zato v vojaškem slovarju ne pričakujemo podatkov, kakor npr. da ima beseda *krilo* še arhitekturni pomen, npr. MWB1: **krilo** – *arhit*. – *der Trakt*; podobno še: **nalagati** – *gosp.* – investieren, kakor tudi: **akt** 1. *dejanje (tudi v gledališču) – der Akt* /…/2. *pisarniški der* Vorgang /…/ 3. *v umetnosti – der Akt*; tudi stilni podatki ne spadajo sem, npr. **postaja** – *pog.* – das Funkgerät itd.[13]

1.7 MWB se je pravilno odločil, da geselskih oblik samo vrstnih pridevnikov ne navaja v nedoločni obliki zgolj zaradi »nevtralnega« položaja v geslu,[14] npr. **bočni** – bočni napad, BWM2, **bojni** bojni komplet (MWB1) **dnevni** – dnevni pregled, BWM2, **pisni** – pisni zahtevek MWB1; celo v primerih, ko je kakovostni pridevnik mogoč, npr. **udarni**, udarna moč , BWM2. Vendar bi, vsaj ob pomoči slovenskega uredništva, moral odstopiti od napačne rabe, ki jo je dobil v izpisanih besedilih, npr. **nasilen**, nasilen prehod reke BWM2, **pomemben**, pomemben objekt BWM2, **primeren**, primeren položaj, BWM2, **omogočiti,** omogočiti nemoten manever, BWM2, **umik,** načrten umik, BWM2, kjer vse morajo biti določne oblike pridevnikov.

2 Nemščina

2.1 V predgovoru k obema zvezkoma je v 1. poglavju *Nastanek* vsakič podatek o približnem številu zajetih geselskih besed in kolokacij. To je v MWB1: 2000 gesel s 17.000 kolokacijami, v MWB2 pa 2000 gesel s 14.000 kolokacijami. Ker je pri obsežnejših geslih pred naštevalno skupino tudi po več enobesednih nemških ustreznic, je to že za splošno besedišče kar bogat slovar, za terminološko besedišče pa edinstven, saj ima Vojaški slovar 2002 nekaj nad 8000 enobesednih in samo manjše število dvo- in večbesednih srbohrvatskih ustreznic. To je nadvse dragocen prispevek k izrazijski dvojezičnosti. V razmerju do nemščine je po Komelovih nem.- slov. slovarčkih že zdaj najobsežnejše dvojezično vojaško besedišče, in ker avtorji napovedujejo še nadaljnje zvezke, se obeta sploh najobsežnejše dvojezično terminološko delo. Glede na prvega avtorja, ki mu je slovenščina materni, vojaška nemščina pa – kakor Komelu – poklicni jezik, smemo predpostavljati tudi zanesljivost ustrezničnih razmerij. Mestoma pa bo dvom najbrž upravičen. Tako npr. nem. ustreznica *der Genuss* k **uživanje** drži za

[13] V tem smislu so v obeh MWB poleg omenjenih odveč kratice: *cerkv.* (cerkveno), *fig.* (figurativno), parl.(parlamentarno), *slovn.* (slovnica), *zool.* (zoologija). Kratica *alk.* (alkohol)(MWB2) pač ni niti kvalifikatorska, ampak bi jo bilo – če že mora biti zajeta – najbolje izpisati kot nastopajočo v zvezi pri geslu *stopnja*, npr. **stopnja** . *alk.* – *der Grad* (alkoholna stopnja).

Kaj pomeni kratica EA za poševnico ob nem. Kamftagesverbrauch pri geslu komplet, pa ne izvemo.

[14] Kar je pri nas slovaropisna tradicija, npr. v SSKJ. Slovenski pravopis 2001 to ohranja v geselskem položaju, vendar takoj omejuje na vrstno zvezo, npr. **dneven** – **dnevni:** -i red; **pisen** – **pisni**: -i jezik.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

pomen *užitek*, ne pa za pomen *uporaba*; zato tudi ustreznica *Rauschmittelgenuss* ne bo prava k zvezi *uživanje omamnih sredstev*, kjer bi v zloženki pričakovali *-gebrauch* (geslo **omamen**, MWB1); dvomno je tudi razmerje **krplja** *Schneeschuh* (MWB2), kjer bi pričakovali nem. *Schneereifen*.

2.2 V Napotkih za uporabo slovarja se govori o *avstrijskih ustreznicah*, kar slovenskemu uporabniku narekuje določeno previdnost. Samoumevne posebnosti avstrijske nemščine,[15] obstoječe tudi v strokovnem izrazju, so ponekod občutne. Slovenska vojaške besedila, uporabljena v MWB1, so po vsebini take narave, da so v ustrezniční razmerja dejansko priklicala avtrijske izraze. Prevajalec, ki išče nemško izrazje v MWB, zlasti MWB1, mora računati se tem, da bo neavstrijski Nemec izraz razumel, vprašanje pa je, ali kot (sodobni) nemški vojaški termin. Za tiste, ki se pečamo iz izdelavo večjezičnega vojaškega slovarja, kjer je eden izmed jezikov tudi *nemški jezik*, pomeni to dejstvo še nadaljnje naporno tipanje.

2.3 Kot je omenjeno v op. št.7, je slovarska tehnika prikazovanja nemških ustreznic, praviloma *niza* ustreznic, k slovenski geselski besedi preveč obrnjena k iskanju splošnih ustreznic k slovenskemu geslu, kar je naloga splošnega dvojezičnega slovarja, ki pač ponuja možnosti. Če npr. geslo **postaviti** napoveduje (dejansko je geselska iztočnica) nabor zvez z vojaškimi pomeni, potem so tiste ustreznice, ki to niso v nobeni izmed v članku navedenih zvez, za uporabnika informacija, s katero ne ve, kaj početi. Npr.: **postaviti** ima niz nemških glagolov: *stellen*, setzen, *errichten*, izmed katerih sta prva dva splošni ustreznici k **postaviti**; glagol *errichten* ne nastopa v nobeni od ustreznicnih zvez, so samo ustreznice *aufstellen, einstellen*. Ker pa nastopa za *postaviti na položaj* glagol *bringen* v zvezi *in Stellung bringen,* potem v tej skupini manjka vsaj še *bringen*, glede na zvezo *als Wachposten einteilen* za *postaviti stražarja*, pa tudi *teilen* (pri nedovršniku **postavljati** ima zveza *p. stražarja* ustreznico *den Wachposten aufziehen*). In še: nemško *die Schlacht* je ustreznica k slov. *boj*, *bitka*, vendar če v zvezah pridevnika **bojni** (MWB1) ni nobene zloženke s *Schlacht-*, potem v ustreznicnem nizu zadoščata *Kampf-* in *Gefechts-*.

2.4 V op. št. 10 je opozorjeno na pomanjkljivost, ki se očita vsem, terminološkim in splošnim slovarjem, če dvobesednih zvez, npr. pridevnika in samostalnika, ne navajajo na obeh mestih slovarske abecede. Očitek se zdi upravičen predvsem glede na prijaznost do uporabnika. Če pa gre za dvojezični slovar, kakor je MWB, je ne samo stvar obzirnosti, ampak izrazijske natančnosti, da so ustreznicene vseh mestih dvo- ali večbesednih zvez na vseh mestih iste. Če torej imamo pri geslu **akcija** zvezo *diverzantska akcija*, jo pričakujemo tudi pri geslu *diverzantski*. Tam je sicer ni, zato se mora uporabnik zadovoljiti s tem, da je nemška ustreznica *Jagdkampfeinsatz*. Če pa brska dalje in pri geslu **cilj** dobi za zvezo *cilj diverzantske akcije* nem. *Ziel des Jagd-*

[15] V zadevah nemškega pravopisa se je MWB očitno priključil novodobni pravopisni reformi, ki je – kot je znano – glede nekaterih reformnih posegov vsaj v Zvezni republiki Nemčiji naletela na hudo nasprotovanje. Tako piše besedo *Inbissstube* (pri geslu **okrepčevalnica**) s tremi s.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2007_1-2_29.pdf | DOST. 27/04/24 13.50

kommandoaktion, sicer razpolaga z dvema nemškima ustrznicama, ne ve pa, katera je »pravilna«. Terminološka teorija dosledno nastopa proti enojezični sopomenskosti, a to gotovo lahko velja tudi za dvojezične ustreznice.

2.5 Kar je povedano o kvalifikatorjih k slovenskim vojaškim izrazom, bi moralo načelno veljati tudi za nemški del ustreznic. Strokovni izrazi so po definiciji sestavina knjižnega jezika, ali drugače, če beseda ni knjižna, ampak žargonska, ne more biti termin, strokovni izraz.Izpisovanje iz strokovnih besedil seveda prinese tudi izraze, ki jih terminološki premislek ne prizna za termine, ker so v določenem smislu napačni. Žargonski so najpogostejši, vendar naloga terminološkega slovarja ni, da bi prinesel tudi bolj ali manj izčrpno zbirko žargonizmov svoje stroke, čeprav se to zdi iz vidika informativnosti o besednem zakladu določenega strokovnega področja precej privlačno, posebej v primerih, ko terminološki slovar upošteva načelo jezikovnokulturne normativnosti. Pri enojezičnih slovarjih to pomeni, da v rabi zadosti pogosto nastopa žargonski izraz (ki je v poimenovalnem pogledu lahko celo natančen), vendar ga terminološka presoja odklanja, označi ga kot žargonskega in ob njem navede ustreznega, knjižnega. Dvojezičnost tu zadrego poveča s tem, da sta dve možnosti: bodisi slovensko besedo tudi za nemškega uporabnika razpozna kot žargonizem, vendar ga »razloži« z nemškim knjižnim izrazom, bodisi da k slovenskemu vojaškemu žargonizmu dosledno poišče še nemški vojaški žargonizem. Ko pa gre za dvojezičnost z izhodiščno slovenskim alfabetarijem, pa se normativnost na nemški polovici ne pričakuje. Zato npr. k slovenskemu izrazu **akcija** in ustreznici die *Aktion*, ne spada podatek, da je k tej slovenski besedi nemški žargonizem *die Aktie* (MWB2).

Summary

In the previous century, Austrian Slovenistics provided two valuable works that continue to facilitate the research and insight into linguistic material. In 1983, when computer processing of linguistic material was still rare in Slovenia, Gerhard Neweklowsky in Klagenfurt compiled concordances, index, and frequency list of the lexicon from Trubar's Catechism of 1550. In 1999, Ludwig Karničar from Graz authored (also utilizing a computer program) reverse Gutsman's German-Slovene dictionary of 1789. These efforts of the Klagenfurt and Graz Slavistics were gratefully received as a welcome help to the endeavors in Slovenia. In addition, they diminished the feelings of a relative delay in Slovene linguistics in Slovenia. The delay has not been entirely eliminated, but from now on there will be increasingly harder to find excuses it.